

MONTENEGRIN JOURNAL FOR SOCIAL SCIENCES

Volume 2, 2018. Issue 2.

CIP - Каталогизација у публикацији
Национална библиотека Црне Горе, Цетиње
COBISS.CG-ID 32743952

ISSN 2536-5592

Publisher

Center for Geopolitical Studies

Publishing this issue of MJSS was supported by the
Ministry of Science of Montenegro

Časopis *Montenegrin Journal for Social Sciences* upisan je u evidenciju
medija, Ministarstva kulture Crne Gore pod rednim brojem 782.

MJSS
MONTENEGRIN JOURNAL FOR SOCIAL SCIENCES

Volume 2, 2017. Issue 2. Podgorica December 2018.

Editor in Chief: Adnan Prekić

Editors: Živko Andrijašević, Dragutin Papović, Ivan Tepavčević

International editorial board: John K. Cox, North Dakota State University, Fargo, UNITED STATES; Tvrtko Jakovina, University of Zagreb, Zagreb, CROATIA; Lidia Greco, University of Bari, Bari, ITALY; Helena Binti Muhamad Varkkey, University of Malaya, Kuala Lumpur, MALAYSIA; Vít Hloušek, Masaryk University, Brno, CZECH REPUBLIC; Adrian Hatos, Universitatea „Babeş-Bolyai” Cluj, ROMANIA..

Montenegrin Journal for Social Sciences is indexed in: CEOL-Central and Eastern European Online; Google Scholar; Index Copernicus; CiteFactor; Scientific Indexing Services (SIS); ISRA-Journal impact factor; Electronic Journals Library; ROAD; General Impact Factor; OAJI - Open Academic Journals Index.

Proofreading and lecture: Danijela Milićević

Address: Danila Bojovića bb 81 400 Niksic, Montenegro;

E-mail: mjss@ucg.ac.me

www.mjss.ac.me

Prepress and print: Pro file – Podgorica

Circulation: 200 copies

CONTENTS:

HUMAN BEHAVIOUR IN THE TERRITORY AFFECTED BY WAR CONFLICT:
THEORETICAL-METODOLOGICAL NOTES AND EXAMPLES OF WAR AND
POST WAR LIFE COURSES

Ana UHER.....109

THREE PORTRETS PRINCE DANILO PETROVIC NJEGOŠ: THE RULER,
WARRIOR, LEGISLATOR

Sasa BRAJOVIC.....123

THE GREAT POWERS AND REFORMS IN MACEDONIA IN 1908

Nada TOMOVIC.....145

HOUSES OF THE YUGOSLAV NATIONAL ARMY-CULTURAL CENTERS OF
THE ARMED FORCES OF THE SOCIALIST REPUBLIC OF MONTENEGRO

Slavica STAMATOVIC VUCKOVIC.....159

MONTENEGRO AND REGIONAL INITIATIVES

Sasa KNEZEVIC.....185

REVIEWS:.....195

SCIENTIFIC CONFERENCE: MONTENEGRIN 1918 - CONTEMPORARY
PERCEPTION AND REINTERPRETATION, NIKSIC, 19 NOVEMBER, 2018

Milan SCEKIC.....197

Glavni i odgovorni urednik: Adnan Prekić

Urednici: Živko Andrijašević, Dragutin Papović, Ivan Tepavčević

Međunarodni uređivački odbor: John K. Cox, North Dakota State University, Fargo, UNITED STATES; Tvrtko Jakovina, University of Zagreb, Zagreb, CROATIA; Lidia Greco, University of Bari, Bari, ITALY; Helena Binti Muhamad Varkkey, University of Malaya, Kuala Lumpur, MALAYSIA; Vít Hloušek, Masaryk University, Brno, CZECH REPUBLIC; Adrian Hatos, Universitatea „Babeş-Bolyai” Cluj, ROMANIA.

Montenegrin Journal for Social Sciences indeksira se u sledećim naučnim bazama: CEOL-Central and Eastern European Online; Google Scholar; Index Copernicus; CiteFactor; Scientific Indexing Services (SIS); ISRA-Journal impact factor; Electronic Journals Library; ROAD; General Impact Factor; OAJI - Open Academic Journals Index.

Lektura i korektura: Danijela Milićević

Adresa: Danila Bojovića bb 81 400 Nikšić, Crna Gora;

E-mail: mjss@ucg.ac.me

www.mjss.ac.me

Priprema i štampa: Pro file – Podgorica

Tiraž: 200 primjeraka

SADRŽAJ:

UTICAJ RATNIH SUKOBNA NA PONAŠANJE LJUDI NA ODREĐENOJ
TERITORIJI: TEORIJSKO-METODOLOŠKA OBJAŠNJENJA I PRIMJERI
RATNIH I POSTRATNIH TRAUMA

Ana UHER.....109

TRI PORTRETA KNJAZA DANILA I PETROVIĆA NJEGOŠA: NACIONALNI
VLADAR, VOJSKOVOĐA I ZAKONODAVAC

Saša BRAJOVIĆ.....123

VELIKE SILE I REFORME U MAKEDONIJI 1908. GODINE

Nada TOMOVIĆ.....145

DOMOVI J.N.A. – KULTURNI CENTRI ORUŽANIH SNAGA SOCIJALISTIČKE
CRNE GORE

Slavica STAMATOVIĆ VUČKOVIĆ.....159

CRNA GORA I REGIONALNE INICIJATIVE

Saša KNEŽEVIĆ.....185

PRIKAZI:.....195

OSVRT SA NAUČNE KONFERENCIJE: CRNOGORSKA 1918. – SAVREMENA
PERCEPCIJA I REINTERPRETACIJA, NIKŠIĆ, 19. NOVEMBAR 2018. GODINE

Milan ŠČEKIĆ.....197

Review

CRNA GORA I REGIONALNE INICIJATIVE

Sasa KNEZEVIC¹

University of Montenegro, Faculty of Political Science, Street: 13. jul, 2,
81000 Podgorica, Montenegro
email: sasakn@t-com.me

ABSTRACT:

The main theme of this paper is the analysis of regional initiatives and multilateral cooperation in the Balkans, almost from the time of the signing the Dayton Agreement in 1995 to the present. The analytical focus of this paper is aimed to describe the intensity and quality of current multilateral cooperation, through the Regional Cooperation Council, CEFTA platform, Montenegrin initiative WB6, and the entire Euro-Atlantic integration framework. From the restoration of independency in 2006, Montenegro very actively participates in all regional initiatives. At the same time, the main goals of foreign policy of Montenegro are to integrate in EU and NATO.

KEY WORD:

Balkans; Regional Initiatives; Council for Regional Cooperation; European Union; CEFTA.

---

¹ SASA KNEZEVIC: historian - professor at the Faculty of Political Sciences, University of Montenegro. Associate professor of subjects Contemporary History of International Relations, Fundamentals of Diplomacy and History of Balkan Relations at the Faculty of Political Sciences.

SAŽETAK:

Rad daje pregled multilateralne saradnje na Balkanu, od osnivanja *Procesa saradnje u jugistočnoj Evropi*, 1996. godine do danas. Naglasak je na pristupanju i učešću Crne Gore u brojnim važnim regionalnim inicijativama, a koje su blisko povezane sa glavnim integracionim tokom, ka Evropskoj Uniji. Analizira se intenzitet i kvalitet regionalnih inicijativa, kroz Savjet za regionalnu saradnju, CEFTA platformu, crnogorsku inicijativu WB6, Evro-mediteransko partnerstvo, Jadransko-jonsku inicijativu, te cjelokupan evro-atlantski integrativni okvir.

KLJUČNE RIJEČI: Balkan; Regionalne inicijative; Savjet za regionalnu saradnju; Evropska Unija; CEFTA.

Intenzivna multilateralna saradnja na Balkanu, bez obzira na sve političke traume iz naše prošlosti, ili upravo zbog njih, suštinski je interes ovdašnjih država, ne zato što nam je potrebna restauracija starih odnosa, kako bismo nastavili tamo gdje smo stali, već zato što nam je potreban novi početak, na novim osnovama, bez arhetipskih ideala i starih ideoloških obrazaca.

Zapadni Balkan se i dalje suočava sa ozbiljnim političkim izazovima: makedonsko pitanje, unutrašnja nefunkcionalnost Bosne i Hercegovine, odnosi između Beograda i Prištine, međudržavni granični sporovi. A za sve male zemlje, što jesu države regiona, koje samim tim ne vode globalnu politiku, regionalni odnosi su od najvećeg spoljnopolitičkog značaja.

Regionalne inicijative i forumi koje ćemo spomenuti uglavnom su blisko povezani i kompatibilni, sa dva glavna integraciona toka, dva magistralna puta savremenog trenutka ovog prostora, jednog ka Evropskoj uniji i drugog ka NATO-u. Neki od njih i sasvim formalno, jer imaju deklarisanu cilju u pomoći i podršci kandidatima za pristupanje Evropskoj uniji, a drugi, iako te deklarisanosti nema, suštinski jer afirmišu i implementiraju osnovne vrijednosti na kojima počiva EU: mir, stabilnost, bezbjednost, dobrosusjedski odnosi, saradnja i sl.

Izvjescno je preduslov za normalizaciju međudržavnih odnosa na Balkanu, u vremenu tranzicije i demokratske konsolidacije, bio najviše sadržan u intenziviranju ekonomske i političke saradnje, kroz inicijative, koje su najčešće dolazile sa Zapada.

Kada je Crna Gora u pitanju, brzina pristupanja regionalnim inicijativama nakon obnove nezavisnosti, obim i intenzitet angažovanja, sopstvena inicijativnost za unaprijeđenje regionalnih odnosa, izraz su napora i doprinosa u tom pravcu jednog malog državnog entiteta, bez obzira na izvjesne limite administrativnih kapaciteta. Spoljnopolitička agenda Crne Gore od obnove nezavisnosti se kretala u pravcu evropskih i evroatlantskih integracija. Crna Gora je apsolutno utemeljena ne samo u evropskoj geografiji, nego i istoriji i kulturi. Njena viševjekovna dimenzija je multikonfesionalnost i multietnički suživot, što je u skladu sa jednom od vodećih ideja evropskih i evroatlantskih integracija, a to je zajednički život u različitosti.

Uslovi za obnavljanje multilateralne saradnje na Balkanu stvoreni su nakon

potpisivanja Dejtonskog ugovora, pa je 1996. godine osnovan *Proces saradnje u jugoistočnoj Evropi* (PSuJIE), odnosno okvir regionalne saradnje koji je predviđao redovne godišnje sastanke ministara inostranih djela balkanskih država, sa ciljem unaprjeđenja međudržavne saradnje. Sastanci ovog tijela će se, u prvoj fazi postojanja inicijative, održavati redovno, i to u: Sofiji -jul, 1996.², Solunu (jun, 1997.), Istanbulu (jun, 1998.), Bukureštu (decembar, 1999.), Skoplju (jun 2000.) (Lopandić, Kronja, 58.). Važno je spomenuti da su, osim sastanaka ministara inostranih djela, predviđeni i *Samiti*, u okviru kojih su se sastajali šefovi država ili vlada. Članovi inicijative će najprije biti Albanija, Bugarska, Grčka, SR Jugoslavija, Makedonija, Rumunija i Turska. Slovenija, u tom vremenu, neće biti član PSJIE, dok će Hrvatska i Bosna i Hercegovina učestvovati u svojstvu *posmatrača*. Najznačajniji dokument ove inicijative će svakako biti *Povelja o dobrosusjedskim odnosima, stabilnosti, sigurnosti i saradnji u jugoistočnoj Evropi*, donijeta 2000. godine, na samitu u Skoplju, koja je afirmisala ideju o međudržavnoj saradnji i evro-atlantskim integracijama čitavog regiona. Tada će Bosna i Hercegovina postati punopravna članica ove inicijative. Na sastanku ministara inostranih djela PSJIE u Bukureštu (2004.), i Hrvatska će postati punopravna članica inicijative. Nakon međunarodnog priznanja, inicijativi će pristupiti i Crna Gora, i to na samitu u Zagrebu (2007.), a u članstvo će ući i Slovenija, na samitu u Istanbulu, 2010. godine. Zanimljivo je reći i da se, zbog neriješenog spora između Grčke i Makedonije ”u zvaničnim dokumentima PSJIE ne navode nazivi zemalja, nego samo lična imena učesnika ili glavni gradovi, a u salama za sastanke države su predstavljene zastavama“ (Lopandić, Kronja, 58.).

Na samitu u Solunu, 2006. godine, Grčka će predložiti *Akcionni plan za institucionalno jačanje PSJIE*, kao osnove za formiranje nove strukture regionalne saradnje, koja će biti formalizovana na samitu u Zagrebu (2007.). Naime, *Pakt za stabilnost jugoistočne Evrope*³ (PzSJIE) će biti transformisan u operativno tijelo - *Savjet za regionalnu saradnju* (SRS). Biće utvrđen njegov *Statut*, kao i sjedište *Sekretarija-*

2 Makedonija neće učestvovati na ovom sastanku, zbog spora sa Grčkom, oko državnog imena.

3 U pitanju je postkonfliktna inicijativa, nastala u Kelnu, 1999. godine, kao ideja ministra inostranih djela Njemačke – Joške Fišera, sa ciljem prevazilaženja situacije permanentne nestabilnosti i lokalnih sukoba na Balkanu. U okviru inicijative, koja je bila dio sistema OEBS-a, je naglašena perspektiva pune evro-atlantske integracije svih balkanskih država. Članice ovog pakta će biti podijeljene u četiri grupe: 1. *države ”učesnici-korisnici pakta”* (Albanija, BiH, Bugarska, Hrvatska, Rumunija, Makedonija, Srbija i Crna Gora [SRJ], Kosovo (UNMIK)), 2. *”ostale” države učesnici* (Slovenija, Mađarska, Turska), 3. *države ”pomagači”* (države članice EU, SAD, Kanada, Japan, Švajcarska, Norveška), 4. *ostali – međunarodne organizacije, finansijske institucije, etc.* (UN, NATO, Savjet Evrope, MMF, Svjetska banka...). PzSJIE će, u toku svog funkcionisanja, organizovati radne stolove, donatorske konferencije, itd.

ta nove organizacije, za koje je određeno Sarajevo. Na samitu u Istanbulu (2010.), Slovenija će opisati svoje pristupanje PSJIE, kao sopstveni "interes da igra aktivnu ulogu u dinamičnom i obećavajućem regionu" (Lopandić, Kronja, 70.). Takođe će biti pozdravljeno uvođenje vizne liberalizacije građanima Srbije, Crne Gore i Makedonije, uz izraženo očekivanje da će Evropska Unija uskoro ukinuti vize i Albaniji i Bosni i Hercegovini. Od 2011. godine Savjet kreira trogodišnji dokument "Strategija i program rada", na bazi kojeg trenutno funkcioniše sa akcentom na strategiju "JIE 2020", koja ima za cilj projektno povećanje stope otvaranja novih radnih mjesta.

Proces saradnje u Jugoistočnoj Evropi pokrenut je sa ciljem da se Jugoistočna Evropa transformiše u region stabilnosti i saradnje. U radu PSuJIE u svojstvu punopravnih članova učestvuje dvanaest zemalja: Albanija, Bosna i Hercegovina, Bugarska, Crna Gora, Grčka, Hrvatska, BJR Makedonija, Moldavija, Rumunija, Srbija, Slovenija i Turska. Aktivnosti se odvijaju na samitima šefova država ili vlada, sastancima predstavnika Mip zemalja članica, i sastanci Trojke kao stalnog koordinacionog tijela koju sačinjavaju trenutni, prethodni i budući predsjedavajući. Crna Gora je imala ulogu predsjedavajućeg od juna 2010. do juna 2011. godine.

Ovu inicijativu će probati da nadogradi nova - *WB6 (Zapadnobalkanska šestorka)* koju je 2013. godine formulisao crnogorski ministar inostranih djela Igor Lukšić, u okviru koje je predloženo formiranje zajedničke parlamentarne skupštine, u kojoj bi svaka država članica imala po deset delegata; stvaranje jedinstvene bespasošne zone; formiranje BALPOL-a, kao regionalnog policijskog centra koji će omogućiti funkcionalnu saradnju u borbi protiv organizovanog kriminala i korupcije; te zajednički nastup na trećim tržištima. Radni naslov inicijative je nešto kasnije preimenovan u *WB6+2*, usljed zainteresovanosti Hrvatske i Slovenije da u istoj učestvuju. Naročito će se pokazati kao djelotovorni samiti Zapadno-balkanske šestorke i sastanci ministara vanjskih poslova zemalja Zapadnog Balkana, u okviru ove inicijative. Tako je na sastanku u Briselu, 2015. godine, dogovoreno osnivanje osnovne regionalne saobraćajne mreže. Istovremeno ohrabruje najavljeno formiranje Regionalne kancelarije za saradnju mladih Zapadnog Balkana.

U okviru multilateralne saradnje na Balkanu, veoma je važno spomenuti i tematsku inicijativu – *Centralnoevropska zona slobodne trgovine (CEFTA)*. "Prva" CEFTA će biti formirana još 1992. godine (u Krakovu), i činiće je zemlje tzv. *Višegradske*

grupe: Mađarska, Poljska i Čehoslovačka (docnije, zasebno, Češka i Slovačka). U periodu od 1996. do 2004. godine, ovoj inicijativi će se pridružiti i Slovenija, Rumunija, Bugarska i Hrvatska. Pošto članstvo u EU (kao carinskoj uniji) nije bilo kompatibilno sa članstvom u CEFTA (kao zoni slobodne trgovine), ovu inicijativu će 2004. godine napustiti njene najstarije članice: Češka, Slovačka, Poljska, Mađarska i Slovenija, a od 2007. godine i Rumunija i Bugarska. U međuvremenu, dio programa CEFTA će postati i Makedonija (2006.), nakon čega će biti donijeta odluka (na inicijativu Evropske komisije i PzSJIE), da se ovaj program proširi i na Zapadni Balkan. Na bazi regionalnog *Memoranduma o trgovinskoj liberalizaciji*, potpisanog u Ženevi, 2001. godine, koji je obavezao balkanske države da potpišu bilateralne ugovore o slobodnoj trgovini (Busek 137-147). U Bukureštu, u decembru 2006. godine, biće zaključen novi (modernizovani) CEFTA sporazum. Tim činom, zemlje članice se će obavezati da do 31. decembra 2010. godine, uspostave međusobnu zonu slobodne trgovine (Lopandić, Kronja, 118.). Crna Gora će postati članica CEFTA, 2007. godine, u isto vrijeme kada i: Albanija, Bosna i Hercegovina, Crna Gora, Hrvatska, Srbija, i Moldavija. Ovaj sporazum će stvoriti uslove za ravnomjerniji razvoj Zapadnog Balkana, kao i za jačanje međudržavne saradnje i solidarnosti.

Ipak, uprkos spomenutim problemima, važno je naglasiti da je ukupan obim trgovine u zemljama CEFTA, u periodu od 2004. do 2008. godine pokazao značajan porast. Prema analizi *Sujetske banke* iz 2009. godine, međuizvoz u okviru programa CEFTA dostizao je respektabilan procenat u bruto nacionalnom dohotku pojedinih balkanskih država (Handjinski).

Neophodno je spomenuti i činjenicu da je parlamentarna saradnja na Balkanu, u zadnjih desetak godina, doživjela značajan progres, kroz tri regionalne inicijative: *Regionalni sekretarijat za parlamentarnu saradnju u jugoistočnoj Evropi*, sa sjedištem u Sofiji i *Konferencija parlamentarnih odbora za evropske integracije zemalja učesnica u Procesu stabilizacije i pridruživanja (COSAP)*, osnovana u Sarajevu, i *Cetinjski parlamentarni forum*, sa sjedištem na Cetinju.

U ovom kontekstu je važno spomenuti i ostale regionalne organizacije u kojima Crna Gora učestvuje, i to: Centralnoevropska inicijativa (kojom je Crna Gora predsjedavala 2010. godine). CEI je nastala na prostorima Centralne i Jugoistočne Evrope i dans broji 18 država članica. Nacionalni koordinatori država članica sastaju se pet

puta godišnje kako bi pratili i razmatrali aktivnosti inicijative i usvajali predloge projekata zajedničke saradnje. Većina sastanaka održava se u izvršnom sekretarijatu CEI koji se nalazi u Trstu, a sastanci političkih direktora održavaju se jednom godišnje, po pravilu u Rimu, i to u oktobru mjesecu. Glavni ciljevi CEI su unaprjeđenje saradnje između država Centralne, Istočne i Jugoistočne Evrope, pružanje pomoći članicama u njihovoj tranziciji ka stabilnim demokratijama i tržišnoj ekonomiji, kao i asistiranje kandidatima u pripremnim procesima za članstvo u Evropskoj uniji.

Evro-mediteransko partnerstvo (u čije punopravno članstvo je Crna Gora primljena 2008. godine), osnovu ima u dokumentu koji je nazvan barselonska deklaracija pa je i za inicijativu odomaćen naziv Barselonski proces, ili EuroMed. Na samitu u Parizu 13. jula 2008. godine zvanično je inaugurisana inicijativa „Barselonski proces-Unija za Mediteran“ kao nova, osnažena i unaprjeđena faza Evro-mediteranskog partnerstva na kojem je su u punopravno članstvo osim Crne Gore primljene Hrvatska, Bosna i Hercegovina i Monako. U sadašnjem sastavu Barselonski proces čine 43 zemlje članice. Zadatak ove sadržajne inicijative je stvaranje sveobuhvatne politike za sredozemni region s ciljem uspostavljanja zone zajedničkog mira, i prosperiteta. Multilateralna dimenzija podržava i dopunjuje bilateralnu saradnju i dijalog koji se odvija pod Sporazumima o pridruživanju. Primjeri regionalnih projekata su: Euro-Mesco – mreža spoljno-političkih instituta, Femise – mreža ekonomsko-istraživačkih instituta, SMAP – program zaštite životne sredine, Euromed program kulturnog nasljeđa, i Euromed program za mlade.⁴

Jadransko-jonska inicijativa (gdje je naša zemlja primljena 2007. godine u članstvo, a kojom je Crna Gora predsjedavala od juna 2010. do maja 2011. godine), ima za cilj unaprjeđanje razvoja na tom prostoru, i ona je forum za razmjenu političkih mišljenja, a istovremeno i forum za ostvarivanje multilateralne saradnje u više oblasti (saobraćaj, pomorstvo, turizam, obrazovanje, zaštita životne sredine i kulturnog nasljeđa, razvoj malih i srednjih preduzeća i borbe protiv svih oblika organizovanog kriminala). Članice JJI su osma država jadransko-jonske regije: Albanija, Bosna i Hercegovina, Crna Gora, Grčka, Hrvatska, Italija, Slovenija, i po principu sukcesije članstva, Srbija.

Važno je još navesti: Regionalna inicijativa za migracije, azil i izbjegla lica (u čije

je članstvo Crna Gora primljena 2. oktobra 2006. godine), Centar za bezbjednosnu saradnju (čija smo stalna članica od 21. marta 2007. godine), Inicijativa za saradnju u Jugoistočnoj Evropi (čiji smo punopravni član od juna 2008. godine).⁵

Države regiona su se u prethodnom periodu nalazile u dinamičnom integracionom procesu, pri čemu su skoro sve istovremeno težile integraciji u *Evropsku uniju* i *NATO pakt*. Grčka je već od januara 1981. godine bila članica tadašnje Evropske zajednice. Slovenija će postati članica EU u maju 2004. godine, Rumunija i Bugarska u januaru 2007., a Hrvatska u junu 2013. godine. Republika Makedonija je dobila status kandidata za članstvo u EU još u decembru 2005. godine, ali su njeni pristupni pregovori blokirani, zbog državnog spora sa Grčkom. Crna Gora je dobila status kandidata za članstvo u decembru 2010. godine, te otpočela pristupne pregovore u junu 2012. godine. Nakon postignutog političkog sporazuma sa kosovskim institucijama, i Srbija je u martu 2012. godine dobila status kandidata za članstvo, dok je u januaru 2014. otpočela pregovore. Albanija je u junu 2014. godine dobila status kandidata za članstvo. Bosna i Hercegovina je potpisala *Ugovor o asocijaciji i pridruživanju* sa EU, u junu 2008. godine. Kosovo, koje ne priznaje pet članica EU (Španija, Rumunija, Kipar, Slovačka, Grčka), se još uvijek nalazi na početku integracione agende Evropske Unije.

Sa druge strane, većina balkanskih država su članice NATO pakta. Grčka je postala član sjeverno-atlantske alijanse još u februaru 1952. godine. Bugarska, Rumunija i Slovenija će u tzv. *petom talasu pridruživanja*, postati članice NATO-a u martu 2004. godine. Albanija i Hrvatska će postati dio saveza u aprilu 2009. godine (Čehulić Vukadinović, 54. 188.). Makedonija će biti primljena u *Akcioni plan za članstvo u NATO* (MAP), koji predstavlja predvorje za punopravno članstvo, još u aprilu 1999. godine, ali će njen državni spor sa Grčkom blokirati i ovu vrstu integracije. Bosna i Hercegovina je primljena u članstvo MAP-a u aprilu 2010. godine. Srbija će u decembru 2006. godine, pristupiti *Partnerstvu za mir*, koji predstavlja političko-vojni program NATO pakta, sa ciljem stvaranja vojne saradnje sa ostalim evropskim državama. U decembru 2007. godine, Narodna skupština Republike Srbije je proglasila *neutralnost* u odnosu na sve postojeće vojne saveze. Razlog ovakvog političkog pristupa Srbije sjeverno-atlantskim integracijama je sadržan u problemu svježeg iskustva NATO intervencije u SRJ (1999.), ali i u protivljenju Ruske Fede-

---

5 Ibid

racije takvoj odluci, usljed činjenice da Rusija podržava pozicije Srbije u SB UN, po pitanju Kosova (Čehulić Vukadinović, 244.). Crna Gora je primljena u članstvo MAP-a u decembru 2009., a dobila je poziv za pristupanje NATO-u na sastanku ministara članica Alijanse 2. decembra 2015. godine u Briselu. Punopravna članica NATO saveza postala je 2017. godine.

REFERENCES:

Busek, B. Kune. 2010., From Stabilisation to Integration, Wien, The Stability Pact for SEE

Grubačić, Andrej. 2010., Don't Mourn, Balkanize! Essays After Yugoslavia, s.l., PM Press

Lopandić, Duško; Kronja, Jasminka. 2010., Regionalne inicijative i multilateralna saradnja na Balkanu, Beograd, Evropski pokret Srbija / Friedrich Ebert Stiftung

Milardović, Anđelko, 2004., Pod globalnim šeširom, Zagreb, Centar za politološka istraživanja

The Southeast European Yearbook, 1998., 1997–1998, Athens, ELIAMEP

Kulturna skupnost Slovenije, ur. 1997., Ljubljana, , Tom 16., Izdanja 186-188., Cankarjeva zal., Nova revija

Handjinski, B., 2009., "Enhancing Regional Trade Integration in SEE", U: World Bank Working Papers, 2009., Washington, No. 185.

Human Rights Watch, 2006., Not on the Agenda, The Continuing Failure to Adress Accountability in

Kosovo Post-March 2004, s.l., Human Rights Watch, Volume 18, p. 6.

Sander, Oral, 1993. The Balkan and Black Sea Cooperation, Ankara, Foreign Policy, Vol. 17, p. 394.